

Використана література:

1. Історія України: плани семінарських і практичних завдань та методичні поради для курсантів і студентів 1-го курсу / НАВС України; Укл.: А. С. Чайковський та ін. – К., 2002. – 47 с.

А н н о т а ц и я

В статтє поднимаеться проблема обеспечения формирования и сохранения существующих духовных ценностей на занятиях по истории Украины, которые проводятся с курсантами и слушателями высших учебных заведений системы МВД. Акцентируется внимание на необходимости обеспечения специализированного изучения истории Украины в ведомственном вузе.

Голець М.І.
Університет “Україна”

**ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПІДГОТОВКИ МАТЕРІ
ДО ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПРАЦЯХ ЗАРУБІЖНИХ І
ВІТЧИЗНЯНИХ АВТОРІВ XVII – XVIII СТ.**

У багатьох країнах Європи протягом XVII-XVIII ст. педагогіка виокремлюється в самостійну галузь знань, розвиваються теорія і практика дошкільного виховання. Дослідження проблем розвитку, виховання дитини раннього віку, підготовки матері до педагогічної діяльності займають значне місце у творах Й. Базедова, Р. Декарта, Я. А. Коменського, Г. Ф. Лейбніца, Дж. Локка, Г. Прохаски, Ф. Прокоповича, Ж. Ж. Руссо, Г. С. Сковороди, Й. К. Ф. Шіллера, С. Уільдерспіна та ін. Серед публікацій вітчизняних істориків, присвячених вивченню теорії і практики дошкільного виховання, проблем жіночої освіти в XVII-XVIII ст., варто назвати праці Л. П. Вовк, В. А. Романець, М. Г. Ярошевського та ін. Дослідники відзначають, що демократичні принципи і форми життя, що розвивалися протягом XVII-XVIII ст. у європейських країнах урівнювали права жінок і чоловіків. Внаслідок проголошення рівноправності жінок постало питання радикальної реформи жіночої освіти. При цьому підтверджується історична необхідність головної мети жіночої освіти – підняти рівень освіченості жінок та поліпшити підготовку майбутньої матері до виховної діяльності в сім'ї.

Велика заслуга у розвитку жіночої освіти в Україні наприкінці ХУІІ ст. – початку ХVІІІ ст. належить матері гетьмана Івана Мазепи Марії Магдалині Мокієвській-Мазепі. Мати гетьмана Мазепи була глибоко шанованою в громадсько-релігійних колах і за свого життя була дорадницею і помічницею своєму синові. Вона була ігуменею Києво-Печерського Вознесенського і Глухівського монастирів протягом 1686-1707рр. Києво-Печерський

Вознесенський монастир вважався в Україні аристократичним релігійно-освітнім закладом, де навчалися дівчата знатних родин. Марія Магдалина Мокієвська-Мазепа була останньою ігуменею Києво-Печерського Вознесенського монастиря, який через трагічні події в Україні на початку ХУІІІ ст. був ліквідований, а інокіні переведені у Фролівський монастир на Подолі. Сприяло впорядкуванню жіночої освіти на землях України відкриття народних училищ. У 1789 році було відкрито Київське народне училище. У перший рік існування училища налічувалось 76 учнів, в т.ч. 18 учениць, а в 1791 р. – 164 учні, з них 33 учениці. Курс навчання для дівчаток обмежувався лише двома першими класами. У програму перших двох класів входило навчання читанню, церковному і гражданському письму, а також вивчення латинської і німецької мов, катехизису і книги про посади людини і громадянина. За пропозицією директора училища П. Симоновського (1790 р.) учителі і бажаючі завести у себе дома пансіони (домашні училища) повинні були навчатися “методу викладання наук по уставу народних училищ [5, С. 95]”.

У багатьох європейських країнах довелося розв’язувати проблему педагогічної освіти для жінок. Основоположником педагогіки та послідовним захисником підготовки матері до виховання дітей раннього віку виступає видатний чеський педагог Я. А. Коменський. Він ставить вимогу народності освіти: загального, рівного для дітей усіх суспільних станів виховання та навчання. У 1633 році великий педагог створює своєрідне керівництво з виховання дітей “Материнська школа”. Школу матері він розглядав як перший ступінь освіти і виховання в системі чотирьохступеневого устрою шкіл відповідно до віку й успіхів учнів. Коменський вперше представив розгорнуту систему навчання і виховання від народження до зрілості та вікову періодизацію дитинства. У праці “Материнська школа” розроблено методіку та програму виховання й навчання малих дітей рідною матір’ю в школі, яка повинна існувати в кожній сім’ї. Ідея “материнської школи” обґрунтована методичним керівництвом навчання дитини змалку.

Уперше в історії дидактичної думки значна увага в працях “Велика дидактика” і “Материнська школа” приділена проблемам виховуючого навчання дітей раннього віку. Коменський визначив головні принципи, якими матері слід керуватися у практиці виховання і навчання дитини в ранньому дитинстві:

1. Принцип свідомості і активності.
2. Принцип наочності.

3. Принцип поступовості і системності знань.

4. Принцип вправлення і міцного оволодіння знаннями і навичками. Коменський прагнув до великої цілі: універсальності виховання, щоб у цьому світі людина не зустрічала б нічого, про що не могла б скласти хоча б скромного судження і чим не могла б скористатися розумно для певної цілі. Великий педагог вважав, що до цього має прагнути кожна мати, виховуючи дитину змалку, бо саме в такому підході полягає гуманізм і універсальність виховуючого навчання.

Про важливість досліджень нервово-психічного розвитку людського організму та необхідність виховання дитини з раннього віку писав Рене Декарт – французький філософ, математик, фізик, психолог і фізіолог. Декарт вважав головним виявом щойно зародженого людського організму пульсацію крихітного серця: “...зародок слід представляти собі як деяку масу. Із якої перш за все утворюється серце [4, с. 447]”. У праці “Опис людського тіла” Декарт робить спробу внести нові положення про філогенетичні закономірності розвитку людського організму, вказуючи на “безкінечну прірву” між внутрішнім життям людини і тварини [4, с. 446]. Певним підтвердженням умовиводу Декарта є міркування російського психолога О. В. Запорожця (1969) та фізіолога І. А. Аршавського (1987) про те, що жива істота повинна народитися з людськими особливостями організму взагалі і мозку зокрема. Вчення Р. Декарта про психіку, на думку сучасних вчених, майже не відрізняється від пояснень нервових імпульсів сьогоденних днів. Нервові імпульси Рене Декарт пояснює так: “Самі рухомі і швидкі частки цієї крові, поступивши в мозок по артеріях, виходячи з серця по найбільш прямих лініях, утворюють ніби найтонше повітря або вітер, що називається тваринними духами [4, С. 425]”.

В історії психолого-педагогічної думки виявилися цінними дослідження проблем розвитку серця дитини французького мислителя Р. Декарта. Історик психології М. Г. Ярошевський у праці “Історія психології” пише, що наукове передбачення Р. Декартом нервових імпульсів знайшли визнання в сучасних вчених [13, С. 98]. Великою заслугою Р. Декарта є ще одне наукове передбачення яке проливає світло на проблеми захисту матері й дитини від несприятливих впливів. Аналіз взаємозв'язку та послідовності утворення основ серця і мозку з перших місяців вагітності жінки матимуть психолого-педагогічне значення як для спеціальних медичних досліджень, так і для підготовки майбутніх матерів до виховання дитини раннього віку. Відкриття Р. Декарта спонукатиме не одне покоління вчених педагогів і психологів до нових досліджень значення нервових імпульсів серця в психічному розвитку

дитини раннього віку. Сучасні експериментальні дані американських дослідників про взаємостосунки плоду і материнського організму, що висвітлені у працях американського вченого Б. М. Карлсона є першими спробами дослідження наукових передбачень Р. Декарта в XVII ст. [6].

У середині XVII ст. видатний англійський філософ і просвітитель Джон Локк – виступив як основоположник матеріалістичного сенсуалізму. Особливістю педагогічної теорії Дж. Локка вважають утилітаризм, а головним завданням морального виховання – вироблення твердої волі й уміння керувати собою. Він піддав критиці теорії вроджених ідей, розробивши вчення про походження ідей із чуттєвого досвіду. Душу немовляти він порівнював з чистою дошкою (“*tabula rasa*”), яка заповнюється під впливом навколишнього світу. Виходячи зі своєї теорії пізнання, висунув положення організації сенсорного досвіду дитини раннього віку як джерела її представлень. Педагогічні ідеї Джона Локка мають велике значення у формуванні вихователів дитини раннього віку та привчанні малюків до скромності в бажаннях, працелюбності, старанності. Основні положення методики Джона Локка з проблем виховання дитини раннього віку можна використовувати при розробці методів підготовки матері до виховної діяльності в сучасних умовах.

Відомо, що погляди Ж. Ж. Руссо – видатного французького просвітителя, філософа, педагога мали великий вплив на розвиток жіночої освіти та підготовку матерів до виховання дитини раннього віку в європейських країнах. Ж. Ж. Руссо розглянув періодизацію дитинства у відповідності до закономірностей психологічного розвитку, визначив зміст і завдання виховання для кожного періоду. Погляди Ж. Ж. Руссо про материнське виховання та виховання за допомогою гувернера висвітлені у працях “Юлія, або нова Елоїза” та “Еміль, або про виховання”. Ж. Ж. Руссо за допомогою педагогічних міркувань у праці “Еміль, або про виховання намагався простежити результати виховання малюка, який виростає без допомоги матері, з гувернером. Взнявши на себе всі обов’язки виховання, гувернер-вихователь, на думку Ж. Ж. Руссо, успадковує всі права батьків. Виховання маленької дитини за допомогою освіченого гувернера має бути спрямоване на привчання до свободи дій та здійснення власної волі. Виховання будь-яких звичок у дитини зайве; єдина звичка, яку варто допускати у дитини, це не засвоювати ніяких звичок. Заперечивши виховну роль звички, Ж. Руссо покладається у вихованні на метод “природних наслідків”. Загалом, відмова від родинного, звичаєвого виховання, пошуки ідеалу вихователів у ранню пору дитинства була породжена суспільними умовами відсторонення матері від дитини.

В епоху українського Відродження український філософ, педагог Г. С. Сковорода висвітлив основні засади освіти жінок та виховання дітей у сім'ї. Творча спадщина Г. С. Сковороди мала великий вплив на українську педагогічну думку. Він є одним із основоположників ідей виховання дитини з малку. Праці “Разговор, называемый алфавит, или буквар мира”, “Приметы неких сродностей”, присвячені українській народній традиції виховання природних обдаровань “сродностей” дитини. В основі педагогічної концепції виховання дитини Г. С. Сковороди є ідеї “філософії серця”, “сродної праці”, “пізнай себе”. Великого значення надавав філософ рушійним силам розвитку природних обдаровань дитини, у яких вбачав невичерпний скарб мислення. Мислитель у своїх творах приділяв велику увагу природним нахилам дитини, давав поради батькам виявляти їх з раннього віку. Філософ вважав, що кожна людина від природи має здібності. Завдання вихователя полягає у розкритті в кожній дитині природних нахилів.

Один із найвидатніших представників українського Відродження Феофан Прокопович у богословських творах виступає прихильником гармонійного розвитку людини. Людина, – підкреслив Ф. Прокопович, – наділена світлом розуму та свободою волі, а тварини мають лише природний інстинкт, а тому не діють ні вільно, ні відповідно до вибору [8, с. 185]”. Феофан Прокопович висунув питання духовного виховання дітей з ранніх літ, благодатного впливу материнського виховання. Він висловив цілу низку положень про розвиток природних здібностей дитини, виховного впливу матері на дитину які згодом знайшли підтвердження в теорії розвитку почуттів та пізнання дитини у вітчизняній педагогічній думці.

Розглянуті праці свідчать, що розробка проблем дошкільного виховання XVII-XVIII ст. у європейських країнах, у тому числі і в Україні, була обумовлена розвитком жіночої освіти та виокремлення педагогіки в самостійну галузь знань. Педагогіка дошкільного виховання розвивалася в гострій боротьбі різних ідеологічних напрямів буржуазного суспільства. Пошук найбільш ефективних способів навчання і виховання дітей дошкільного віку в суспільних закладах висвітлив нові проблеми дошкільного виховання та пропедевтичної підготовки матері до виховання дитини раннього віку. Підвищення рівня освіченості широких верств населення, розвиток жіночої освіти, досягнення у сфері природничих і соціальних наук заклали основи для подальшого розвитку ідей дошкільного виховання та пропедевтичної підготовки матері до виховної діяльності.

Використана література:

1. Вовк Л.П. Історія освіти дорослих в Україні. Нариси. – К.: Пульсар, 1994. – 236 с.
2. Голець М. І. Про первинне значення поняття “осязання” в літературних пам’ятках України XI–XVIII ст. та необхідність його поновлення в українській мові // Праці 5-ї Міжнар. конф. “Слово Світ-1998” – Львів: Львівська політехніка, 1998. – С. 231-234.
3. Голець М.І. Марія Магдалина – мати гетьмана Мазепи. – К.: Просвіта, 2003. – С. 23-24.
4. Декарт, Рене. Сочинения: В 2-х т. Пер. с франц. – М.: Мысль, 1989. – Т. 1: Описание человеческого тела. Об образовании животного. – 654 с.
5. Історія Києва. В 3-х т. / Наук. думка. – К., 1982. Т.1: Древній і середньовічний Київ – 407 с.
6. Карлсон Б.М. Основы эмбриологии по Пэттену: Пер. с англ. – М.: Мир. – Т.1.: Взаимоотношения между плодом и материнским организмом человека. – 357 с.
7. Коменський Я.А. Велика дидактика: Пер. з латин. – К.: Рад. школа, 1940. – 248 с.
8. Прокопович Феофан. Вибрані твори: В 3-х т. / Наук. думка. – К., 1980. – Т.2: Логіка. – 550 с.
9. Коменский Я.А. Материнская школа: Пер. с латин. – М.: Учпедгиз, 1947. – 104 с.
10. Лейбниц Г.В. Сочинения: В 4-х т. Пер. с латин., франц. и немец. / Мысль. – М., 1982. – Т. 1: Монадология. – С. 413-429.
11. Сковорода Г.С. Твори: В 3-х т. / Наук. думка. – К., 1972. – Т.2.:Убогий жайворонок. – С. 119-130.
12. Шіллер Ф. Листи про естетичне виховання людини // Естетика: Пер. з нім. – К.: Мистецтво, 1974. – С. 115-226.
13. Ярошевский М.Г. История психологии. – М.: Мысль, 1976. – 463 с.
14. Ярошевский М.Г. История психологии. От античности до середины XX века: Учебное пособие. – М.: Академия, 1996. – 416 с.

Аннотация

Данная статья посвящена историко-педагогическим исследованиям работ зарубежных и отечественных авторов XVII-XVIII века, посвященных подготовке будущих матерей к воспитательной деятельности

Закопайло С.А.

**Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди**

**ЛІТЕРАТУРНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ
У СТУДЕНТІВ ПОНЯТТЯ “ЗДОРОВИЙ СПОСІБ ЖИТТЯ”
(при вивченні предмета “психолого-педагогічні основи
формування здорового способу життя”)**

Актуальність. Однією з проблем сучасної вищої освіти є пошук оптимальних шляхів підготовки висококваліфікованих молодих фахівців фізичного виховання з глибоким рівнем професійних знань, умінь та навичок, високої працездатності, здоров’я, які у своїй єдності сприяють високій продуктивності праці. У цьому контексті при викладанні студентам 5 курсу факультету фізичного виховання Переяслав-Хмельницького ДПУ імені